

В. В. ДІВАК. ДЕЯКІ ПРОБЛЕМИ МІЖНАРОДНО-ПРАВОВОГО ВИЗНАННЯ НЕВИЗНАНИХ ДЕРЖАВ

Аналізуються проблеми визнання невизнаних або частково визнаних держав з боку міжнародної спільноти, наголошується на необхідності вироблення єдиних принципів щодо інституту визнання новостворених держав, а також розглядаються можливі критерії, відповідно до яких, нові держави можуть розраховувати на визнання їх міжнародним співтовариством.

Ключові слова: держава, міжнародно-правове визнання, невизнані держави, політична доцільність, геополітика.

Анализируются проблемы признания международным сообществом непризнанных или частично признанных государств, акцентируется внимание на необходимости выработки единых принципов для признания новых государств, а также рассматриваются возможные критерии, в соответствии с которыми непризнанные государства могут рассчитывать на свое признание.

Ключевые слова: государство, международно-правовое признание, непризнанные государства, политическая целесообразность, геополитика.

The article analyzes the problems of recognition of unrecognized or partially recognized states with the international community, stressed the need for common principles regarding the institution of recognition emerging countries, and discusses possible criteria according to which new states can rely on recognition of the international community.

Key words: the state, international legal recognition, unrecognized state, political expediency, geopolitics.

Останнім часом актуалізувалася проблема визнання нових державних утворень, насамперед через проголошення незалежності Косово, а згодом Південної Осетії та Абхазії. В зв'язку з цим серед науковців з міжнародного права та політиків активно почали обговорюватися деякі проблеми – основні критерії визнання держав; політичні та правові аспекти виникнення нової держави як суб'єкта міжнародного права; яким чином впливає (і чи впливає взагалі) на статус нової держави часткове визнання її міжнародною спільнотою. Актуальність цих питань пов'язана також з тим, що в умовах кризи ялтинсько-потсдамської системи світоустрою, невизнані держави є невід'ємним і важливим елементом сучасних геополітичних трансформацій.

Отже, насамперед постає питання, що таке міжнародно-правове визнання? Загалом в юридичній літературі існує декілька визначень. Так, М.О. Ушаков вважає, що «визнання – це односторонній добровільний акт держави, в якому прямо чи опосередковано вона повідомляє або про те, що розглядає іншу державу як суб'єкт міжнародного права і має намір підтримувати з нею офіційні відносини, або про те, що вважає владу, яка встановлена неконституційним шляхом в державі чи на частині її території, досить ефективною для того, щоб виступати в міжнародних відносинах як представник цієї держави чи населення відповідної території»¹.

Міжнародно-правове визнання – «односторонній правовий акт суб'єкта міжнародного права, яким констатується юридичний факт утворення нової держави та висловлюється намір вступити з новим суб'єктом міжнародного права у

міжнародні правовідносини»².

Ще одне визначення. Міжнародно-правове визнання – «інститут, на основі якого існуючі держави або міжнародні організації встановлюють офіційні або неофіційні, повні або не повні відносини з новими суб'єктами міжнародного права»³.

Як бачимо, наведені визначення міжнародно-правового визнання суттєво відрізняються одне від одного, що певною мірою свідчить про розпливчату сутність зазначеного поняття. До сьогодні єдності в цьому питанні серед юристів-міжнародників не існує, можливо через те, що визнання нових держав дуже тісно пов'язане з політичною складовою, тобто з досить динамічними геополітичними інтересами країн, в тому числі й за рахунок нових державних утворень.

Існують дві основні теорії щодо сутності та юридичного значення визнання держав: конститутивна і декларативна. Конститутивна теорія передбачає, що нова держава стає суб'єктом міжнародного права лише внаслідок визнання її іншими державами. Відповідно до декларативної теорії – держава отримує міжнародну правосуб'єктність самим фактом свого існування, а визнання лише констатує зазначену правосуб'єктність. Міжнародно-правове визнання, зазвичай, має дві форми: *de-jure* і *de-facto*. *De-jure* – повне остаточне офіційне визнання, яке свідчить про бажання сторони, яка здійснює визнання, встановити зі стороною, яка визнається, дипломатичних відносин в повному обсязі. *De-facto* – специфічна форма неповного тимчасового визнання. Визнання *de-facto* може призводити до встановлення консульських відносин. Якщо суб'єкти міжнародного права не визнають одне одного офіційно, але змушені вступити в тій чи іншій формі в контакти між собою, говорять про так зване визнання *ad-hoc* (тільки для цього випадку)⁴.

Вважається, що основним суб'єктом міжнародного права є держава. Ще на початку ХХ століття Георг Еллінек з приводу критеріїв державності зазначав, що держава повинна мати власну територію, постійне населення, що проживає на цій території та суверенну владу⁵.

Зaujаємо, що сьогодні фактично єдиним міжнародно-правовим документом, в якому викладено поняття «держава», є Конвенція Монтевідео про права і обов'язки держав від 26 грудня 1933 року (ратифікована в 1936 році). В Конвенції, зокрема, зазначається, що «держава – це суб'єкт міжнародного права, який повинен мати такі ознаки: 1) постійне населення; 2) визначену територію; 3) уряд; 4) здатність вступати у відносини з іншими державами»⁶.

З історії відомо, що в ХІХ ст. суверенною вважалася лише та держава, яка мала політичне визнання і статус якої базувався на «праві давності», однак критерії «політичного визнання» мали досить розпливчастий та невизначений характер, чим часто користувалися конфліктуючі сторони, які тлумачили історію виникнення та наслідки конфлікту кожна на свою користь. В зв'язку з цим, в ст. 3 Конвенції Монтевідео зазначалося: «Політичне існування держави не залежить від її визнання іншими державами. Навіть до визнання держава має право захищати свою цілісність і незалежність, піклуватися про збереження (свого існування) та про добробут, отже організовуватися так, як вважає за потрібне, видавати закони щодо того, що зачіпає її інтереси, управляти своїми інституціями (*services*) та визначати юрисдикцію і компетенцію своїх судів»⁷.

Загалом, на Конференції в Монтевідео були проголошені важливі принципи права: 1) принцип рівності – «держави юридично рівні, користуються тими ж

правами і мають однакові можливості (сarasity) в їх реалізації (ст. 4); 2) принцип невтручання – «жодна держава не має права втручатися у внутрішні або зовнішні справи іншої держави» (ст. 8); 3) принцип суверенітету – «юрисдикція держав в межах їх національної території, поширюється на всіх, хто там проживає» (ст. 9); 4) принцип збереження миру – «основний інтерес держав полягає в збереженні миру. Будь-які розбіжності, що виникають між ними, повинні вирішуватися мирними методами» (ст. 10); 5) принцип недоторканості територій – «територія держави є недоторканою і не може бути об'єктом військової окупації, або інших засобів прямого або непрямого примусу з будь-яких мотивів» (ст. 11)⁸.

Отже, саме в Конвенції Монтевідео вперше було викладено визначення поняття «держава».

Сьогодні до невизнаних (Придністров'я, Нагірний Карабах) та частково визнаних держав відносяться Тайвань (визнаний 22 країнами), Палестина (96), Західна Сахара (49), Північний Кіпр (визнаний лише Туреччиною), Косово (70), Абхазія (3) та Північна Осетія (3). Республіка Сомаліленд має політичні відносини з шістьма країнами, однак на території колишньої Сомалі сьогодні існують ще чотири невизнаних самопроголошених утворень (Пунтленд – 1998, Галмудуг – 2006, Маахір – 2007, Нортланд – 2008). З деякими застереженнями можна говорити про Курдистан і Кашмір. Останнім часом до цієї групи держав додають Ісламську Державу Вазиристан, незалежність якої було проголошено в 2006 році проталібськими бойовиками – пуштунами на території північно-західного Пакистану. В серпні 2008 року до цієї групи держав приєдналися Південна Осетія та Абхазія. Загалом, «невизнані або частково визнані держави» – це політико-територіальні утворення, які мають певні необхідні атрибути державності, але в той же час не мають повного або часткового визнання міжнародною спільнотою, а отже й не мають можливості виступати повноцінним суб'єктом міжнародного права. На нашу думку, подальша доля цих держав щодо перспективи їх визнання міжнародною спільнотою, може бути наступною: Палестина та Західна Сахара так чи інакше стануть членами ООН, Кашмір, ймовірно, буде частиною або Індії, або Пакистану, Курдистан вже має всі атрибути незалежної держави, хоча поки що не заявляв офіційно про свою незалежність. Говоримо «поки що», оскільки велика ймовірність того, що після виходу з Іраку американських військ буде спроба створення Великого Курдистану, що стане першим кроком до його реальної незалежності. Тайвань, ймовірно, погодиться на об'єднання з материковим Китаєм, а Північний Кіпр у перспективі об'єднається з іншою частиною острова на умовах конфедерації⁹.

Відомо, що головним критерієм для невизнаної (або частково визнаної) держави є контроль над власною територією. Виходячи з цього зазначені держави можна розділити таким чином: 1) невизнані (або частково визнані) держави, які повністю контролюють свою територію (Вазиристан, Сомаліленд, Північний Кіпр, Придністров'я); 2) невизнані (або частково визнані) держави, які не в змозі забезпечити повний контроль власної території (Абхазія, Південна Осетія, Нагірний Карабах); 3) державні утворення, де етноси поки що не отримали права на самовизначення, однак контролюють територію в місцях компактного проживання зазначеного етносу (Курдистан, що знаходиться на території чотирьох держав – Туреччини, Ірану, Іраку, Сирії). Окремо можна відзначити Косово, яке з 2008 року знаходиться під контролем структур ЄС.

Поява нових невизнаних або частково визнаних держав свідчить про нагальну

необхідність вироблення єдиних принципів щодо інституту визнання новостворених держав з боку міжнародної спільноти. Відсутність єдиних міжнародних документів щодо врегулювання цих проблем, як правило, призводить до посилення напруги в окремих регіонах і наслідки можуть бути трагічними не лише для самих держав, а й для міжнародної безпеки в цілому.

Враховуючи те, що кожне нове державне утворення має власну історію виникнення, доцільно вивчати невизнані держави в контексті тих конфліктів, які й привели до появи нових держав. Аналізуючи генезу етнічного конфлікту, в результаті якого постала нова держава, можна визначити особливості кожного такого конфлікту та спрогнозувати перспективи зміни статусу невизнаної держави. Так, російський дослідник А. Г. Большаков виокремив ряд параметрів, необхідних для комплексного аналізу феномена невизнаної держави: 1) історія виникнення, аналіз етнічного або конфесійного конфлікту та основні етапи його розвитку; 2) ефективність переговорного процесу, посередництва, планів мирного врегулювання; 3) формування державності, економічної бази та господарського комплексу; 4) ступінь демократичності політичного режиму; 5) наявність/відсутність можливостей повернення невизнаної держави до складу метрополії або можливостей для існування як незалежної держави; 6) зацікавленість світових та регіональних гравців у зміні або збереженні статусу зазначеної невизнаної держави¹⁰.

Відзначимо, що в міжнародному праві відсутні норми, які б обмежували право будь-якої держави визнавати державне утворення, що виникло в результаті самовизначення. Наприклад, міжнародно-правове визнання держави *de-facto* можливе у формі підписання двосторонніх торгово-економічних договорів, договорів про гуманітарну допомогу, які визначають відносини між державами. Так, Придністров'я має контакти з 92 країнами світу, а міжнародна рада експертів, яка готувала резолюцію щодо цієї країни зазначала, що ПМР є державою – *de-facto*, з так званим «прихованим визнанням». А відсутність визнання самопроголошених держав міжнародною спільнотою часто компенсується визнанням одна одної. Наприклад, в 2001 році в м. Степанакерті міністри іноземних справ Придністров'я, Нагірного Карабаху, Південної Осетії та Абхазії домовилися про створення Співдружності Невизнаних Держав (СНД – 2), а в червні 2006 року в Сухумі президенти Абхазії, Південної Осетії та Придністров'я повідомили про створення співтовариства «за демократію та права народів», метою якого є завершення політико-правового забезпечення розпаду СРСР.

Водночас, історія виникнення та подальшого існування нових державних утворень свідчить про те, що феномен невизнаних держав не може досліджуватися виключно через поняття формальної юриспруденції, оскільки сам факт визнання, насамперед, є політичним актом. А форми і ступінь визнання визначаються вимогами реальної політики. Прикладом може бути визнання арабської держави Палестини в 1988 році (відомо, що в цей час країні «Палестина», яка мала б всі атрибути державності фактично не існувало, однак її визнали майже половина країн – членів ООН). Майже аналогічна ситуація виникла з визнанням незалежності Косово в 2008 році.

Отже, визнання нової держави, з одного боку є політичним актом, а з іншого – інститутом міжнародного права. На нашу думку, сьогодні можна розглядати зазначену проблему лише в політичній площині, оскільки будь-яка нова держава є результатом застосування права націй на самовизначення, що суперечить іншій правовій нормі – територіальній цілісності держав. Враховуючи той факт, що сьо-

годні значна частина міжнародної спільноти апелюють до моральності сесесії, чим досить часто прикривають власні інтереси в тому чи іншому регіоні, говорити про вироблення універсальних правових критеріїв, які б дозволили чітко визначити, які держави можуть бути визнаними міжнародною спільнотою, а які – ні, не доводиться. Тому в ситуації, коли універсальні критерії відсутні, переважає формула «примату прав людини над суверенітетом» і за словами Херста Ханнума в сучасній політиці право на самовизначення і проголошення незалежності використовується «скоріше емоційно, ніж розумно»¹¹, а, отже, з'являється бажання розглядати зазначені проблеми з точки зору політичної доцільності. Саме політична доцільність призвела до появи регіональної фрагментації міжнародного права, коли виникають певні регіональні групи, одні з яких визнають нову державу, а інші – ні.

Сьогодні питання визнання або невизнання нових держав тісно пов'язано з поділом світу на глобальні сфери впливу, що підтверджується процесами визнання Косово, Південної Осетії та Абхазії. З огляду на це, деякі дослідники розглядають акт визнання через призму колективної безпеки і боротьби з міжнародним тероризмом. Зокрема, Е. Г. Ляхов зазначає: «З правової точки зору, визнання – це питання міжнародної дієздатності і міжнародної правоздатності конкретної держави. Якщо держави не визнають яку-небудь конкретну державу, а вона існує, мова повинна йти про те, що з точки зору міжнародної спільноти вона стає дієздатною відразу після створення, а ось правоздатною вона не може бути, оскільки не бере участь у відповідних міжнародних угодах і міжнародній співпраці. Звідси для світової спільноти, ... загрози, пов'язані, наприклад, з тероризмом, стають реальністю, оскільки, якщо держава не визнана, то вона не контролюється з позицій міжнародного права, вона не може брати участь в міжнародних угодах щодо боротьби з тероризмом»¹². Крім того, невизнані держави часто перетворюються на території для наркотрафіку, торгівлі зброєю тощо. Отже, з огляду на це, було б доцільно аби невизнані держави все-таки якимось чином знаходилися під міжнародним контролем, хай навіть не як визнані міжнародним співтовариством, а як утворення, які є суб'єктами міжнародних відносин.

Аналіз наукових досліджень щодо проблем визнання новостворених держав дає змогу виокремити деякі можливі критерії, за якими теоретично можна забезпечити визнання держав. До вже існуючих критеріїв, таких як етнічна однорідність регіону, що відокремився; історія питання щодо наявної дискримінації за етнічними чи релігійними ознаками; спроможність нової держави існувати самостійно, а також чи було проголошення незалежності єдиним способом вирішення проблем існування певної групи людей у державі, від якої вона відділилася, можна додати ще кілька аспектів, а саме: 1) Чи була згода материнської держави на відокремлення її частини, або чи відбулося це відокремлення мирним шляхом? 2) Чи має новостворена держава власну політичну еліту, яка підтримується більшістю населення регіону і здатна управляти і контролювати власну територію? 3) Чи має нова держава власні владні (політичні) інститути, які зможуть забезпечити існування нового державного утворення? 4) Чи забезпечено юридичне узгодження (прийняття необхідної законодавчої бази) співіснування відокремленого регіону з материнською державою та іншими етнічними меншинами, які проживають на території, що відокремилася? 5) Чи можливе реальне забезпечення політики добросусідства з країнами – сусідами (регіональне співробітництво)?

На жаль, сьогодні можемо стверджувати, що в питанні визнання самопрого-

лошених держав переважає політика доцільності, а не міжнародне право. Однак, незважаючи на існуючі правові колізії, невизнані держави є самостійними гравцями регіональної і міжнародної політики, а їх вплив на політичне життя окремих регіонів досить суттєвий. Крім того, глобалізація створює додаткові можливості для тривалого існування невизнаних держав, а принцип «міжнародної політичної доцільності», на жаль, поступово стає чи не головним критерієм визнання держав. Водночас, фахівці з міжнародного права не полишають роботи з вироблення нових, більш придатних до реального життя, підходів до проблем міжнародно-правового визнання. Так, на основі аналізу прикладів виникнення на політичній арені невизнаних держав, Ю. О. Нікітіна розробила класифікацію підходів світової спільноти до проблем визнання самопроголошених держав: 1) визнання на неофіційному рівні (Тайвань визнаний лише 22 країнами, однак на міжнародних форумах виступає самостійно під назвою «Тайбей. Китай»); 2) ігнорування (Еритрея на початку 90-х років до проведення референдуму і проголошення незалежної держави). Водночас, ігнорування призводить до статус-кво і відсутності стимулів до вирішення конфлікту; 3) економічні санкції (призводить до злиття нелегальної економіки з владними і силовими структурами – контрабанда, незаконна торгівля зброєю, організація наркотрафіку); 4) використання військової сили для ліквідації нового державного утворення (захоплення Хорватією самопроголошеної республіки «Сербська Країна»; ліквідація Аджарії як незалежного утворення)¹³.

Досить цікавою щодо невизнаних держав є монографія Деона Гелденхейса «Спірні» держави в світовій політиці» (2009), присвячена аналізу проблем невизнаних держав, історії їх виникнення, сучасних реалій існування та подальшої перспективи їх розвитку. Так, автор вводить до наукового обігу поняття «спірні» держави (contested states). Цим поняттям визначаються всі квазідержавні суб'єкти, які прагнуть формального визнання власної незалежності, однак з різних причин не можуть його отримати. Для автора «спірні» держави – поняття більш широке, ніж невизнані держави, оскільки, на думку Гелденхейса, універсальний загальноприйнятний критерій участі в співтоваристві держав, відсутній, а de-facto визнання окремих держав є частковим. Більше того, повністю невизнаних держав взагалі не існує, будь-яка нова держава, що проіснувала деякий час, має свого «покровителя», який належить до кола давно визнаних держав (Косово – США, Німеччина; Придністров'я, Південна Осетія, Абхазія – Росія).

Автор доводить, що міжнародна спільнота визнає або не визнає нові держави, керуючись власними доказами доцільності. Крім того, переважна більшість сучасних нових держав виникла в результаті етноконфесійних конфліктів і сецесії, тому окремі країни відмовляються їх визнавати, піклуючись про власну територіальну цілісність.

Аналіз ситуації навколо невизнаних держав дав змогу Гелденхейсу зробити висновок про те, що визнання «спірної» держави, зазвичай, базується на політичних мотивах, а не на моральних або правових засадах. Подальша доля такої держави залежить від еволюції співвідношення сил, наявності ефективних, компетентних і зацікавлених у завершенні конфлікту, посередників, а також бажання сторін конфлікту йти на компроміси¹⁴.

Як вже зазначалося, процес визнання або невизнання новостворених держав досить часто залежить від перебування тієї чи іншої держави в певних сферах впливу найбільш впливових світових держав.

Сьогодні лише дві держави реально можуть претендувати на світове лідерство та побудову нової геополітики – США і Росія. Однак тільки США мають можливість проводити активну регіональну політику, де визнання нових держав є важливим елементом зовнішньої політики. На думку І. Мурадяна: «США намагаються дробити не лише Близький Схід і Південну Азію, але й Європу, ініціюючи, в тому числі, за допомогою діаспор, досить несподівані сепаратистські рухи в найбільш стабільних регіонах. Європейці намагаються чинити спротив цим тенденціям, однак поки що зовсім не готові протистояти цьому»¹⁵.

Аналіз розвитку подій в окремих регіонах світу свідчить, що політика США щодо невизнаних держав є диференційованою та, загалом, позитивною. Щоб там не казали про те, що визнання Косово не є прецедентом, політична підтримка США у визнанні незалежності цієї країни, є своєрідною моделлю врегулювання проблеми невизнаних держав.

Невизнані держави реально стають суб'єктами нової геополітики, оскільки в умовах глобалізації такі держави можуть існувати досить довгий час, і в багатьох випадках вони є самостійними і впливовими учасниками регіональної та міжнародної політики. Крім того, можна погодитися з думкою І. Мурадяна, що: «Зацікавленість США в існуванні невизнаних держав полягає не лише в бажанні зберегти регіональну стабільність та в послідовному визнанні ситуації де-факто, а й у використанні зазначених територій у власних стратегічних інтересах у середньотерміновій перспективі»¹⁶.

Водночас, незважаючи на вищезазначене, проблема вироблення критеріїв щодо визнання новостворених держав існує, і буде існувати, оскільки поява нових держав є об'єктивним процесом міжнародного розвитку. Наведемо декілька прикладів.

Відповідно до результатів референдуму (січень 2011 року) на території Судану виникла нова держава Південний Судан. На черзі «всенародне» обговорення майбутнього існування таких штатів Судану як Гірська Нубія, Блакитний Ніл, Аб'єй, Дарфур. Фактично референдум у Південному Судані дав старт процесу балканізації країни, що підтверджується висловлюваннями одного з лідерів новоствореної країни С. Кііра: «Судан чекає кінець як найбільшої країни Африки. В найближчій перспективі він розпадеться на декілька частин: першим буде Південний Судан, за ним піде Східний Судан, потім Дарфур...»¹⁷.

Таким чином, можна погодитися з думкою В. Карбівничого: «... прецедент, що має місце в цьому випадку (відділення Південного Судану – авт.) разом з історією Косово, Південної Осетії та Абхазії все більше руйнує й без того крихкий фундамент міжнародного права. Південний Судан довів – для того, щоб стати ще одним формально незалежним об'єктом на політичній мапі світу, вже не обов'язково бути «народом, що бореться за самовизначення» або «жертвою геноциду». Досить просто сидіти на багатих природних ресурсах землях і ділити їх не з тим глобальним гравцем, з яким це робить центральний уряд»¹⁸.

Деякі європейські аналітики вважають, що ситуація в Лівії також призведе до розчленування країни. Так, Ханс-Петер Маттес (Гамбургський Інститут глобальних і регіональних досліджень) статті «Розділ Лівії на окремі частини стає все більш реальним» зазначає, що «оскільки у повстанців недостатньо ресурсів для захвату Західної Лівії, а просуванню Каддафі до Східної Лівії заважають дії союзників, розділ країни на декілька частин стає досить ймовірним»¹⁹.

3 квітня 2011 року від агенції Ассошіейтед Пресс надійшла цікава інформація

про виникнення нової держави Азанія, розташованої на заході Сомалі. Повідомяється, що Найробі (Кенія) підтримує нову адміністрацію і вважає, що Азанія може стати буферною зоною між Кенією та Сомалі. За словами президента Азанії Мохаммеда Абді Ганді, нова влада, насамперед, почне відвоюовувати територію для своєї держави в радикальної ісламської групи «Аш – Шабаб», яка зараз контролює більшість південних і центральних районів Сомалі та значну частину Могадішо. Враховуючи той факт, що на території Сомалі вже існує понад півдесятка незвизнаних державних утворень, більшість з яких перебуває під впливом радикальних ісламських рухів, постає питання про хоч який-небудь контроль цих територій з боку міжнародної спільноти. Водночас, такий контроль можливий лише за умови налагодження офіційних (або de-facto) зв'язків з лідерами зазначених територіальних утворень.

Що стосується Росії, то військовий конфлікт в Грузії 2008 року, визнання незалежності Абхазії та Південної Осетії, свідчить про її намагання зберегти та посилити свій вплив в цьому регіоні, оскільки сьогодні це чи не єдиний спосіб уникнути досить реальної присутності США на власних південних кордонах. Зрозуміло, що у випадку повторення конфлікту між Грузією та Абхазією і Південною Осетією, Росія змушена буде розпочати військові дії проти Грузії. Враховуючи той факт, що Росія не має ресурсів для повномасштабної війни, деякі російські аналітики вважають, що найбільш оптимальним шляхом є надання політичної та економічної підтримки цим утворенням і таким чином зберегти контроль над зазначеними територіями. Окремі політологи вже навіть мають певні плани відносно юридичного підґрунтя таких дій. Так, О.Ю. Маслов зазначає: «Оптимальний варіант для Росії – це налагодження життя в окремих регіонах Грузії, починаючи з Аджарії... і максимальне затягування виборів нового президента Грузії (мова йде про період після складання повноважень М. Саакашвілі – авт.) через початок конституційної реформи. Спочатку ... обрати голів окремих частин Грузії, а контроль над Тбілісі покласти на тимчасову адміністрацію... Потім розпочати конституційну реформу, заклавши в Конституцію Грузії федеральний принцип і безвладний статус президента. Якщо процес конституційного самовизначення Грузії затягнеться на десятиліття, то в цьому немає нічого страшного. Досвід об'єднаної Європи свідчить, що ратифікація Конституції – процес довготривалий, і можна досить довго жити за якимось «кутаїським договором». 30 – 40 років достатньо, щоб всі частини Грузії добровільно, слідом за Абхазією та Південною Осетією ввійшли до складу нової Росії»²⁰.

Таким чином, можна зробити деякі висновки. До того часу, поки в міжнародному праві буде існувати глобальна суперечність між правом націй (народів, етносів) на самовизначення і правом на територіальну цілісність держави, доти виробити універсальні критерії визначення самопроголошених держав буде неможливо. Однак ми живемо в реальному світі, де виникають нові держави, які прагнуть незалежності й визнання міжнародним співтовариством. Отже, маємо визначити, хоча б теоретично, критерії, відповідно до яких, за умови їх дотримання новими державами, через певний проміжок часу вони можуть розраховувати на визнання їх міжнародною спільнотою.

1. Ушаков Н.А. Международное право: Учебник. – М.: Юрист, 2000. – С. 145.
2. Міжнародне право: Навчальний посібник / За ред. М.В. Буроминського. – К.: Юрінком Інтер, 2006. – С. 34.
3. Международное право: Учебник для вузов / Под ред.

Игнатенко Г. В. и Тиунова О.И. – М.: НОРМА–ИНФРА–М, 1999. – С. 256. 4. Электронный ресурс. – Режим доступа: <http://www.advokat-didenko.com/glossary/253/> 5. *Арешев А.Г.* Непризнанные государства: в поисках стратегии мирного урегулирования конфликтов // 21-й век. – 2007. – № 2 (6). – С. 123 – 141. 6. *Конвенция* о правах и обязанностях государств. Международное право в избранных документах / Под ред. В.Н. Дурденевского. – М., 1957. – Т. 1. – С. 34-35. 7. Там само. 8. Там само. 9. *Дівак В.В.* Сепаратизм як феномен сучасної політики: політологічні та правові аспекти. – К.: Логос, 2010. – С. 142-143. 10. *Большаков А.Г.* Непризнанные государства постсоветского пространства в системе российских национальных интересов. [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.politex.info/content/view/413/30> 11. Конфликт мнений // Washington ProFile. – 2008. – Вып. 13 (864). [Электронный ресурс] – Режим доступа: <http://www.washprofile.org/?q=ru/node/7413> 12. *Ашавский Б., Ананьева Е.* О вопросе признания государств. – [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://moldova.i-learn.co.uk/ru/article/default.aspx/1252> 13. *Никитина Ю.А.* Урегулирование «замороженных» региональных кризисов. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.ifrc.ru/index.php?cat=216> 14. *Троицкий М.А.* Цена непризнания. Международные процессы [Электронный ресурс]. – Т. 7. – 2009. – № 2. – С. 138–141. Режим доступа: <http://www.intertrends.ru/twenty/016.htm> 15. *Мурадян И.* Восточная Европа в «новой» геополитической ситуации. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.inosmi.ru/europe/20091127/156722721.html> 16. Там само. 17. *Арешев А.Г.* Расчленение Судана. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.fondsk.ru/news/2011/01/20/raschlenenie-sudana.html> 18. *Карбивничий В.* США хотят отвоевать у Китая Судан. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://world.comments.ua/2011/01/20/223485/sshah-hotyat-otvoevat-kitaya-sudan.html> 19. *Расчленение* Ливии кажется все более вероятным: события на Ближнем Востоке в зеркале западных СМИ. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://pda.regnum.ru/news/polit/1387482.html> 20. *Маслов О.Ю.* Грузия – Израиль Кавказа и глобальный проект «Балканизация – 800». [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.polit.nnov.ru/2009/11/19/wargruzizrael4/>